

Marcin Kojder

Lublin

**Sposoby nominacji kobiet w zapisach ksiąg sądowych
z terenu starostwa hrubieszowskiego
w XVII i XVIII wieku**

Starostwo hrubieszowskie, leżące na pograniczu dwóch obszarów administracyjnych, należało od południa do województwa bełskiego, od północy natomiast do ziemi chełmskiej. Dzieje enklawy hrubieszowskiej, podobnie jak innych starostw na tym obszarze, były ściśle związane z historią Rusi Czerwonej. Kres przynależności starostwa do Rzeczypospolitej nastąpił w roku 1772, tj. po I rozbiorze Polski. Od tego momentu przez 30 lat ziemia hrubieszowska należała do Monarchii Habsburskiej.

W samym Hrubieszowie zamieszkiwały dwie główne grupy narodowościowe, Polacy i Rusini¹ (Ukraińcy)². Zauważalna była przewaga ludności ukraińskiej na przedmieściach, o czym może świadczyć zestawienie charakterystycznych dla wschodniego kręgu kulturowego imion osób tam zamieszkujących. Od II poł. XVII wieku zaczyna się bardzo dynamiczna ekspansja Żydów, którzy już w połowie XVIII wieku stanowili zdecydowaną większość. W tym czasie centrum zostało zdominowane przez Żydów, zaś ludność chrześcijańska zmuszona była wyjść do przedmieść³.

Analizowany materiał został zaczerpnięty z jednorodnego źródła – świeckich i kościelnych ksiąg sądowych⁴, obejmujących okres od 1600 do 1798 roku.

¹ W cytowanej pracy mianem „Rusinów” określa Autor ludność ukraińską.

² D. Tomczuk, *Niegradowe Starostwo Hrubieszowskie w XV–XVIII w.*, Praca doktorska napisana w Zakładzie Historii XVI–XVIII w. UMCS pod kierunkiem prof. dr. hab. H. Gmitterka, Lublin 2003 (maszynopis), s. 221

³ Ibidem.

⁴ Materiał źródłowy zaczerpnięty został z: *Akt miasta Hrubieszowa, Akt miasta Horodła, Akt miasta Kryłowa, Akt miasta Uchanie, Chełmskiego Konsystorza Greckokatolickiego*.

W XVII i XVIII wieku nazwiska wykazują względną stabilizację formy i funkcji, jednak nie są objęte regulacją i ochroną prawną. Często jest jeszcze duża dowolność formuł identyfikacyjnych. Szczególnie w XVII wieku pisarze na określenie osób używali różnych określeń do dokładnej identyfikacji. Mamy tu zatem: a) wyłącznie imiona, b) formacje dwuczłonowe, zgodne ze współczesnym schematem *imię i nazwisko*, c) formuły kilkuelementowe. Taki sposób identyfikowania osób był uzasadniony strukturą społeczną. Chłopi nazywani byli często tylko imieniem, zaś szlachta, właściciele ziemscy oraz mieszczenie pełniący ważne funkcje określani byli za pomocą rozbudowanych formacji antroponimicznych.

Antroponimy żeńskie były na ogół wtórne w stosunku do nazw męskich. Nazwy używane do identyfikacji kobiet tworzone były od nazw mężów lub ojców za pomocą odpowiednich przyrostków żeńskości⁵ lub poprzez określenia apelatywno-proprialne (analityczne)⁶.

W materiale wyekscerpowanym z ksiąg sądowych z terenu starostwa hrubieszowskiego zanotowaliśmy 659 żeńskich zestawień antroponimicznych, których analiza pozwala na wyciągnięcie wniosków dotyczących sposobów identyfikowania kobiet, jakie funkcjonowały na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim w XVII i XVIII wieku.

Kryterium podziału stanowi budowa nazw żeńskich osobowych i stopień antroponimizacji komponentów tworzących zestawienie antroponimiczne, tj. liczba własnych nazw osobowych w formule nazewniczej⁷.

W omawianym okresie, kobiety identyfikowane były przede wszystkim za pomocą jedno, dwu i trzelementowych zestawień. Odnotowano również jeden przypadek użycia nazwy czteroelementowej.

1. Jednoelementowe żeńskie formuły antroponimiczne

Przegląd żeńskich formuł antroponimicznych rozpoczynamy od analizy nazw jednoelementowych, tj. takich, w których występuje tylko jedna feminatywna nazwa antroponimiczna⁸.

⁵ H. Borek, U. Szumska, *Nazwiska mieszkańców Bytomia od końca XVI wieku do roku 1740*, Warszawa 1976, s. 73;

⁶ L. Dacewicz, *Nazewnictwo kobiet w dawnym powiecie mielnickim (XVI–XVII w.)*, Białystok 1994, s. 176;

⁷ Ibidem, s. 165.

⁸ Ibidem, s. 165.

1.1. Nazwy składające się wyłącznie z formy pochodzącej od nazwiska męża

Jako pierwszą wydzielamy grupę nazw żeńskich, składających się wyłącznie z potencjalnego nazwiska utworzonego od formy męskiej (nazwiska męża) za pomocą typowych formantów: *Wakulina* 1606⁹; *Stabniowa* 1609; *Sawczyzna* (...) 1609; *Traczowa* 1609; *Snieszkowa* 1612; *Huzwi-
na* 1614; *Saletrzan-ka* 1614; *Piętczykowa* 1615; *Miskulina* 1616; *Slinczy-
na* 1617; *Misiuryna* 1619; *Maczugowa* 1620; *sławetney Hawrisonowej* 1633; *Niefancianka* 1638; *Kuzmina* 1639; *Koniuszczikowa* 1642; *Saydakowa* 1644; *Zasiadkowiczowa* 1645; *Basarabowa* 1647; *Famata Bynczyna* 1664; *Senczu-
kowej* (...) 1723.

1.2. Nazwy składające się z imienia oraz analitycznego określenia zależnościowego

Formacje żeńskie często tworzone były według schematu: *imię i opisowe określenie przynależnościowe* (odojcowskie lub odmeżowskie). Określenia opisowe składały się z antroponimu określającego ojca lub męża (imienia i nazwiska, a często również całego zestawienia antroponimicznego) oraz określeń apelatywnych: *córka* – w formacjach patronimicznych, *żona* – w formacjach andronimicznych oraz *wdowa* – na określenie wdów. Określenia te występują również w formie łacińskiej: *filia* ‘córka’, *uxora* ‘żona’, *vidua* ‘wdowa’.

1.2.1. Imię + analityczne określenie patronimiczne

W analizowanym materiale zanotowaliśmy następujące przykłady: *la-
boriosa Anna fili olim Walentini dicti Tuczka de Sławęcín* 1616; *Josica olim Nicolai Poswzygaczyk* 1616; *Sophia olim Adam Huk* 1616; *pnida Kalina filia Stabnia Jacka de Suburbio Sławęcín* 1618; *pnidam Anna filiam olim pronidi Ilka dicti dupicz* 1620; *Ucciwey Heleny corki Sławętnego Fedora Koniuszczyka Mieszczanina Hrubieszowskiego* 1620; *honestam Margaritam filiam pnidi Niconi dicti Okopiski* 1620; *Maruszki córki nieboszczyka Jędruska Demkowicza* 1623; *Orisce Omeliana Wołosika filiae* 1642; *Małgorzata Iwana Łomczyka* 1643; *Sławetna Dokima y Sławetna Tatyanna Córki Nieboszczyka Anatazego Lebedzia* 1722.

⁹ Materiał egzemplifikacyjny podajemy w porządku chronologicznym, z zachowaniem pisowni oryginału.

1.2.2. Imię + analityczne określenie odmeżowskie

Ten typ nazw żeńskich występuje stosunkowo często: W analizowanym materiale zanotowaliśmy następujące przykłady: *Ślawna Hasya Kucza Tracza własna zona* 1600; *od Soni Tucza Piekarza niegdy zoni* 1600; *Katarzyna zona Tomka Gluchego M H* 1600; *pracowita Zophia Stasya Głusznego Syna zona M H* 1600; *ślawna Jagnieszka Woiciecha Trębicznego zona* 1600; *Natalka pozostała wdowa niegdy Waska Wolka M H* 1601; *ślawna Ewa niegdy zona pierwszego małżeństwa Jana Słosarza M H* 1601; *Zofya Uxore Nicolai fabri* 1609; *ślawetnei Annie Zenie Stefana Stabnia* 1609; *Marusza olim (...) Śniezka* 1612; *Sonia olim Hrycza Iwanowicz* 1613; *Honesta Marusza olim famati Fedorii Piątka Civiś Hrubieszowien* 1615; *Uczywa Nastazyja zona stanisława rymarza z Woysławicz* 1615; *Zophia Uxor olim Adami dicti Huk* 1616; *pnidae Hedvigis olim Marci Gołotki* 1616; *Połynka niegdy pozostała po Janie Gołotce synu Jakuba Gołoty* 1616; *o tej Zophiey Małzonce Andrzejia Chlebka* 1633; *ucciwa Dorothea, ucciwego Szymona Młynarza Terbinskiego Małzonka* 1637; *ucciwa Oryszka Ślawetnego Fedora Siwka wtorego małżeństwa małzonka* 1639; *Katarzyna Hryca Kozery* 1643; *Paraszka ślawnego Fedora Mukosieia Mieszczanina Rubieszowskiego Małzonka* 1643; *Nastazyja Zona Niebozczyka Maxyma Połubeinika* 1655; *Ślawetna Nastazyja zona Panasa Nowosada* 1690; *Ślawetna Kaska zona niebozczyka Fedora Saia* 1698.

W tym miejscu zaznaczymy istnienie nielicznej, popartej trzema przykładami, grupy składającej się wyłącznie z antroponimu męskiego (imienia i nazwiska męża) oraz określenia apelatywnego *żona*: *uczciwei Zenie Iwana Młynarza* 1608; *Teodora Jana Pachotka zona* 1722; *pracowitego Szymona zonę Okopicznego* 1724.

Wydaje się, że nazwy te są analogiczne do grupy nazw składających się z imienia i formacji odmeżowskiej. Brak w nich imienia kobiecego, a więc choćby jednego antroponimu feminatywnego, należałoby uzasadnić niedostateczną wiedzą pisarza. Nie znał on prawdopodobnie imienia opisywanych kobiet, dlatego użył do ich identyfikacji wyłącznie formacji odmeżowskiej.

2. Dwuelementowe żeńskie formuły antroponimiczne

Najbardziej rozpowszechnioną formą identyfikacji kobiet w XVII i XVIII wieku były formuły dwuelementowe.

2.1. Nazwy składające się z imienia oraz formy utworzonej sposobem słowotwórczym od nazwiska męskiego

Przegląd formuł dwuelementowych rozpoczynamy od zestawień należących do najbardziej rozpowszechnionych w badanym okresie, tj. nazw złożonych z imienia żeńskiego oraz formy utworzonej od nazwiska męskiego.

2.1.1. Imię + nazwa utworzona od nazwiska ojca

Odnajdujemy wiele przykładów schematu *imię i nazwisko patronimiczne*: *Zophia Preczanka* 1600; *niebozki Zienki Hupczanki* 1606; *Matu-sze Kadygrobiance* 1608; *Reginy Barcikowszcanki siostry ich* 1613; *Buhaiczanka Anna* 1614; *zniebozką Maruszką Szuropatczanką* 1614; *pnidae Annę Buchaiczanka* 1615; *Agnes Tuczcanka* 1616; *Laboriosa Ana Smol-larczanka* 1616; *Anna Owerkowna* 1616; *Josicza Kierkozowna* 1618; *Caterina Buhaionna* 1620; *Annie popownie* 1631; *Jadwidze Mamczurow-nie* 1631; *Katarzyną Trelowną* 1632; *Zienka Saletrzanka* 1642; *Nlis Doro-tha Zieleniewszczanka* 1645; *Famata Barbara Braszowciana* 1647; *Uczy-wa Anna Brechanka* 1668; *Catharina Taraseukowna* 1670; *Paniey Maryny Hacıuranki* 1671; *Sławetna Katarzyna Janczowszcanka po zmar-łym Rodzicu swoim zostaięna imię Tomaszu Janczowskim* 1675; *Hap-ka Łomeykuwna* 1692; *Sławetney Maryny Szydłowczanki* 1702; *Chwen-na Musianka* 1727; *Maryanna Trociowna* 1731; *Sławetna Ustyna Dupiczka* 1743.

2.1.2. Imię + nazwa utworzona od nazwiska męża

Również częstą formą są nazwy składające się z imienia i nazwiska odmeżowskiego: *ślawna Hasya Woloska Mieszczka Hrodelska* 1600; *ślaw-ną Hasię Traczową zonę M H* 1601; *Ucczywa Natalka Wolkowa Mie-szczka Hrodelska* 1602; *Sławetną Evę Brassowcową Mieszczkę Hrubie-sowska* 1606; *Monka Szepiotczyna* 1606; *Waskowa Szuropatczyna* 1606; *śla-wetnei Katarzyny Boiarki* 1607; *Jadwiga Szklarka* 1615; *Mielachna Bilan-czukowa* 1619; *Anna Szyszczyna* 1620; *Tacza Zubowa* 1620; *Regina Zegar-mistrzowa* 1625; *Anny Balwirzowej* 1630; *Slachetna Marusza Koniuszczi-kowa* 1639; *Marusza Syryna* 1642; *Sławetna Marusza Syryna* 1642; *He-dwigis Saydakowa post defunctorum Saydak* 1644; *honesta Prusia Basa-rabowa* 1647; *pozostałej Wdowie Juchymce Husiorowej* 1678; *Pracowita Maryna Kidaicha ze Wsi Diakonowa* 1722; *Hapa Zadawkowa* 1724; *Gur-niaczkowa Katarzyna* 1737; *Anna Stelmaszka* 1742; *Sendukiewiczowa An-na* 1748; *Iwanaszkowa Maryanna* 1756; *Szumiatowa Teresa* 1761; *Praxedo Lebiedzowa* 1761.

2.2. Nazwy składające się z imienia oraz formy utworzonej sposobem słowotwórczym od imienia męskiego

Drugim, produktywnym typem zestawień żeńskich jest nazwa osobowa składająca się z imienia oraz formy pochodzącej od imienia męskiego.

2.2.1. Imię + nazwa utworzona od imienia ojca

Schemat *imię z odimienną formą patronimiczną* ilustruje następujący materiał: *nastię Haczownę* 1606; *Catharina Chomianka* 1617; *Magdalenie Griglownie* 1632; *Hanna Trochimowna* 1635; *Sławetna Agnieszka Zygmuntowiczowna* 1637; *sławetna Uxima Hawryłowka* (...) 1641; *honesta Anna Hawrasiowna* 1642; *Hapy Klimkowny* 1646; *Margaretha Niefancianka* 1647; *uczciwą Olenę Makarankę* (...) 1668; *Marianna Klimuntowiczowna* 1675; *Anastazyja Charkowna* (...) 1700; *Panasiuczka Anastazyja* 1771.

2.2.2. Imię + nazwa utworzona od imienia męża

Ten typ zestawienia spotykany jest równie często: *slawną Olenę Chwiedorową* 1600; *Maruska Demianowa* 1606; *Stecza Sienkowa* 1606; *Maruska Hriczowa* 1606; *Anna Matysowa* (...) 1606; *Maruszka Demianowa* 1606; *Maruszka Sienkowa* 1606; *Laboriosie Moniki Sawczynei* 1614; *Fenna Fedorkowa* 1614; *Maruszka Ilkowa* 1614; *Anna Janowa* (...) 1615; *Olena Deczowa* 1619; *opatrzną Paraszkę Bohdanową* 1619; *opatrzna Helzbita Stanisławowa M U* 1619; *opatrzną Mielachę Balaszkową* 1619; *Pasicze Moszkowej* 1621; *Maximowa Monka* (...) 1639; *Nasta Dmitrowa* 1644; *Sławetna Anna Hrycowa* (...) 1645; *pracowita Wowdia Dmitrowa* 1671; *Sławetna Mariana Lesiowa* 1678; *Sławetna Maruska Panasowa* 1698; *Regina Andrzejowa* 1721; *Uczciwa Małasza Stepanowa* 1722; *Anna Antonowa* 1724; *Katarzyna Maxymowa* 1730; *Maryanna Jozwowa* 1742; *Kondratowa Eudokia* 1760; *Marymowa Marianna* 1761.

2.3. Nazwy składające się z imienia oraz formy utworzonej za pomocą sufiksu -cka/-ska

Nazwiska utworzone za pomocą żeńskiego odpowiednika formantu **-ski/-cki** coraz częściej wchodzą w skład formuł identyfikujących kobiety: *Zophia Młodecka* 1600; *slawney Jadwidze Raczlawskiej* 1601; *Generosa Agnes Oryszowska* 1607; *slachetna Pani Jadwiga Machnacka* 1607; *Famata as Honesta Anna Swidnicka* 1608; *Anna Dąbrowska de Mieniany* 1609; *Annae Swidnickiej* 1609; *Honestam Annam Swidnicka* 1609; *famata sen Honesta Hedvigis Machnacka de Suburbio Pohorze* 1613; *Generosa Olbiecka* 1613; *Ewa Wislicka* 1616; *Maruszka Grubska* 1616; *famata Anna Swidnicka* 1616;

p Zofi Potoczkiej 1616; *slachetna Anna Stęblowska* 1621; *Appolonią Stegowską* 1625; *Ucciwa Regina Horodelska* 1630; *slawetna Anna Jasyenska* 1641; *Famatam Zophiam Zakonowska* 1644; *pani Jadwiga Zalewska* 1645; *Nobilis Ewa Zielonowska* 1645; *Jeo Mci Pannie Jadwidze Szczepkowski* 1645; (...) *Marianna Krempska* (...) 1660; *Zinka Oleynicka* 1670; *Sławetna Halina Białopolska* 1672; *ucciwiej Agniesca Szydłowskiej obywatelce naten czas ex persona Uchanskiej* 1673; *uczciwa Olena Iwanicka* 1693; *uczciwa Tacianna Jastrzębska pozostawszy po nieboszczyku mężu swoim Pawle Jastrzębskim* 1694; *Sławetna Pani Agnieszka Dobrosłowska* 1695; *Maryna Baktańska* 1714; *Sławetna Katarzyna Gorzycka* 1720; *Anna Napiorkowska* 1720; *Rutkowska Maryna wdowa* 1722; *Katarzyny Krupskiej* 1724; *JM Pani Konstantia Bydelska z synem swoim naimie Jonaszem* 1727; *Pracowita Maryanna Iwanicka* 1728; *Agnieszka Iwanicka* 1742; *Sławetny Jadwigi Polakowski* 1757; *Domanska Dokima* 1758; *Hrubicka Maryanna* 1760; *Grzebienska Demianowa* 1761; *Kieczynska Maryanna* 1761; *Kozacka Anna* 1761; *Olszewska Zofia* 1761.

Ten sposób identyfikacji stosowany był głównie w stosunku do ludności polskiej (rzymskokatolickiej). Przemawiają za tym imiona występujące w tych formułach, np.: *Zophia Młodecka* 1600; *slawney Jadwidze Racławskiej* 1601; *Anna Dąbrowska de Mieniany* 1609; *Appolonią Stegowską* 1625; *Sławetna Halina Białopolska* 1672, często również w postaci łacińskiej: *Generosa Agnes Oryszowska* 1607; *Annae Swidnickiej* 1609; *Pronida famata Hedvigis Machnacka* 1613; *Famatam Zophiam Zakonowska* 1644. Zdarzają się jednak w tej grupie imiona wschodnie (ukraińskie): *uczciwa Olena Iwanicka* 1693; *uczciwa Tacianna Jastrzębska pozostawszy po nieboszczyku mężu swoim Pawle Jastrzębskim* 1694.

2.4. Nazwy składające się z imienia oraz nazwiska w formie męskiej

Ten nowy typ w nazewnictwie kobiet ilustrują nieliczne jeszcze przykłady: *Motruma Macienkowicz* 1607; *Motrumie Macienkowicz iei mąż Joc Macienkowicz* 1607; *Anna Piotrowicz* 1615; *Steczy Jaczkowicz* 1616; *Helena Mateykowicz* 1647.

Obecność nazw kobiet równych nazwom męskim jest bardzo ciekawym zagadnieniem. Jest to początkowy etap w rozwoju współczesnego nazewnictwa kobiet, tj. określaniu za pomocą form bez formantów oznaczających żeńskość. Taki typ nazw żeńskich znany był na Podlasiu już w XVI wieku, co potwierdzają badania L. Dacewicz¹⁰.

¹⁰ L. Dacewicz, *Nazewnictwo kobiet...*, s. 135–136.

2.5. Nazwy składające się z formy utworzonej od imienia męża oraz nazwiska w formie męskiej

W czterech przypadkach mamy do czynienia z nazwiskiem w formie męskiej poprzedzonym nazwą utworzoną od imienia męża: *Hackowa Sidorowicz* 1617; *Jocowa Macienkowicz* 1618; *Jurkowa Zasiadkowicz* 1644; *Romanowey Zasiadkowicz* 1646.

Formuły tego typu były produktywne już w XVI wieku, m.in. na Podlasiu¹¹.

2.6. Nazwy składające się formy utworzonej od imienia męża oraz formy utworzonej od nazwiska męża

Nazwy żeńskie tworzone były również bezpośrednio od imion i nazwisk męskich: *Uccziwa Michalowa Sloszarka M H* 1602; *Laboriosae Kuzminei Kramarki* 1609; *Stanisławowa Rymarka (...)* 1615; *Markowa Gołotkowa (...)* 1616; *Bartoszewey Staniukowey* 1616; *Harasimowa Szewcowa* 1622; *Pawłowa Wołynka* 1625; *Hricowa Teslukowa* 1637; *Stanisławowey Flakowey* 1637; *Fedkowa Sawradynowa* 1646; *Procichy piekarki* 1678; *Fedorowa Piotrowiczowa* 1686; *Ucziwa Mikołaiowa Chudoianowa* 1694; *Stefanowa Konowalczukowa (...)* 1700; *P. Dmitrowa Rakowa* 1720; *Pałwowa Czyzycha* 1721; *Ucziwa Andrzeiowa Uszkowa* 1721; *Janowa Weremczycha* 1722; *ucziwey Gabryelowey Oleszkiewiczowey* 1723; *utsciwa Stanisławowa Szacicha* 1724; *Łukaszowa Marcyniewiczowa* 1742; *S. Stefanowey Dmitrukowey* 1743; *Grzebienska Demianowa* 1761; *Nadworska Michałowa* 1761; *Rybicka Jacentowa (...)* 1761; *Olechwirka Janowa* 1761; *Sławetna Fedorowa Alexandrowiczowa* 1775.

Badania L. Dacewicz dowodzą, iż ten typ żeńskich zestawień antroponimicznych zarezerwowany był dla wdów z niższych warstw społecznych¹².

2.7. Nazwa składająca się z imienia oraz nazwy w postaci przymiotnika rodzaju żeńskiego

Zanotowaliśmy jeden przypadek użycia takiej formuły: *hromy nastky* 1675.

Należy zaznaczyć, że występująca w formule *hromy nastky* forma *Hroma*, którą zakwalifikowaliśmy jako nazwę osobową może być określeniem

¹¹ L. Dacewicz, *Nazewnictwo kobiet...*, s. 143.

¹² Ibidem, s. 181.

apelatywnym. Wówczas należałoby tę formułę zakwalifikować jako jednoelementową rozszerzoną o określenie apelatywne typu przezwiskowego¹³.

Podstawowym elementem formacji zawierających dwa żeńskie elementy antroponimiczne jest imię, zazwyczaj umieszczone na pierwszym miejscu, chociaż spotykane są przypadki przesunięcia imienia na drugie miejsce, szczególnie w XVIII wieku, np.: *Buhaiczanka Anna* 1614; *Gurniaczkowa Katarzyna* 1737; *Sendukiewiczowa Anna* 1748; *Szumiatowa Teresa* 1761; *Maxymowa Marianna* 1761; *Rutkowska Maryna wdowa* 1722; *Kieczynska Maryanna* 1761; *Kozacka Anna* 1761; *Olszewska Zofia* 1761.

Pewnym odstępstwem od tej reguły są zestawienia zawierające dwa andronimy: *Hackowa Sidorowicz* 1617; *Jocowa Macienkowicz* 1618; *Uccziwa Michalowa Sloszarka M H* 1602; *Bartoszewey Staniukowey* 1616; *Harasi-mowa Szewcowa* 1622; *Fedkowa Sawradynowa* 1646; *Procichy piekarki* 1678; *Stefanowa Konowalczukowa* (...) 1700; *P. Dmitrowa Rakowa* 1720; *Łukaszowa Marcyniewiczowa* 1742; *Sławetna Fedorowa Alexandrowiczowa* 1775.

Badania L. Dacewicz dowodzą, iż model nazewniczy składający się dwóch andronimów, był popularny na Podlasiu w XVI i XVII wieku¹⁴. Z kolei E. Bogdanowicz twierdzi, że taki model w XVIII wieku należy uznać za relikw przeszłości¹⁵. Analizowany materiał przynosi liczne przykłady używania tego typu formuł zarówno w XVII, jak i w XVIII wieku.

3. Trzejelementowe żeńskie formuły antroponimiczne

Udział formuł trzejelementowych w nazewnictwie kobiet w XVII i XVIII wieku był niewielki. Jednak, na podstawie analizowanego materiału, można wydzielić trzy grupy trzejelementowych formuł żeńskich.

3.1. Nazwy składające się z imienia, nazwy utworzonej od imienia męża oraz nazwy utworzonej od nazwiska męża

Najliczniejszymi spośród formuł trzejelementowych są zestawienia złożone z imienia oraz dwóch form andronimicznych: *slawną Natalkę Waskową Wołkową* 1601; *slawną Zofią Stanisławową Perczanek* (...) 1601; *sla-*

¹³ L. Dacewicz, *Nazewnictwo kobiet...*, s. 138–143.

¹⁴ Ibidem, s. 143–181.

¹⁵ Por. E. Bogdanowicz, *XVIII-wieczne nazewnictwo osobowe południowej Białostoczczyzny*, Białystok 2000, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. L. Dacewicz, maszynopis, s. 66.

wetna Ewa Michalowa Slosarka (...) 1601; Jarmola Oleszkową Suropatczyną 1607; Opatrzna Helzbita Stanisławkowa Falecina 1618; Katarzyna Flakowa Stanisławowa 1619; Maruszka Waskowa Ładziańska 1622; sławetna Anna Andriasowa Balwyrka (...) 1630; Sławetna Nastazya Juskowa Rzeznicka (...) 1674; Ucciwa Helena Andrzejowa Wachowiczowa (...) 1678; Uczciwa Anna Grzegorzowa Pawłowiczowa (...) 1678; sławetna Iwanowa Tkaczowa na imię CHwenna 1682; Uczciwa Maryanna Piortuwan Woyciechowa 1722; Sławetna Anna Łukaszowa Sieniewiczowa 1722; Sławetna Pani Chwedorowa Zamrylicha Naimie Olena 1742; Katarzyna Pieniązkowa Tomaszowa 1743; Barbara Michałowa Dolinczyńska 1747; Anna Bazyłowa Modryńska 1756.

L. Dacewicz twierdzi, iż formuły tego typu używane były na określenie kobiet nieszlacheckiego pochodzenia¹⁶.

3.2. Nazwa składająca się z imienia, nazwy utworzonej od imienia ojca oraz nazwy utworzonej od nazwiska ojca

Taki typ zestawienia reprezentowany jest przez jeden przykład: *Anna Matyiowna Szyprykowna* 1684.

3.3. Nazwa składające się z imienia, nazwy utworzonej od nazwiska męża oraz nazwy utworzonej od nazwiska ojca (poprzedzonej określeniem apelatywnym z *domu*)

Taka formuła nazewnicza również poświadczona jest jednym przykładem: *Sławetna Krystyna Zygalicha z domu Serhejowna* 1679.

3.4. Czteroelementowe żeńskie formuły antroponimiczne

W badanym materiale antroponimicznym zanotowano jedno poświadczenie czteroelementowej formacji żeńskiej.

3.4.1. Nazwa składająca się z imienia, nazwy utworzonej od imienia męża, nazwy utworzonej od nazwiska męża oraz nazwy na -cka Tworzy ją zapis: *Sławetna Taca Karpiowa Kowalowa Strzelecka* 1677.

¹⁶ Por. L. Dacewicz, *Nazewnictwo kobiet...*, s. 183.

Antroponimy żeńskie, wtórne w stosunku do nazw męskich, tworzone były od nazw mężów lub ojców za pomocą odpowiednich przyrostków żeńskości lub poprzez określenia apelatywno-proprialne. W omawianym okresie, kobiety identyfikowane były przede wszystkim za pomocą jedno, dwu i trzejelementowych zestawień antroponimicznych. Odnotowano również jeden przypadek użycia nazwy czteroelementowej.

Formuły jednoelementowe w nazewnictwie kobiet w XVII i XVIII wieku na terenie starostwa hrubieszowskiego są dosyć częste. Występują licznie w wieku XVII, spotykane są również w wieku XVIII.

Zestawienia zawierające tylko jeden antroponim feminatywny tworzone są zawsze od form męskich. Są to formy urabiane sposobem słowotwórczym od nazwisk mężów (bez imienia), imiona z analitycznymi określeniami patronimicznymi, imiona z analitycznymi określeniami andronimicznymi.

W badanym okresie największą popularnością cieszył się model nazewnictwa złożony z imienia zazwyczaj umieszczonego na pierwszym miejscu, chociaż spotykane są przypadki przesunięcia imienia na drugie miejsce oraz nazwy utworzonej od nazwy męskiej. Mogły to być nazwisko ojca, nazwisko męża, imię ojca lub imię męża.

Innym, częstym modelem nazewnictwa jest zestawienie składające się z imienia oraz nazwy utworzonej za pomocą formantu **-ska/-cka**.

Pozostałe dwuelementowe żeńskie zestawienia antroponimiczne pełniły marginalną rolę w nazewnictwie kobiet na terenie starostwa hrubieszowskiego w XVII i XVIII wieku.

Podobnie jak w formułach składających się z dwóch komponentów, w zestawieniach trzejelementowych, na pierwszym miejscu występuje imię chrzestne.

W zasadzie, oprócz jednej bardziej licznej grupy zestawień, formuły trzy i czteroelementowe zanotowano w kilku pojedynczych użyciach. Można więc stwierdzić, iż taki model nazewnictwa jest marginalny.

Reasumując, w XVII i XVIII wieku na terenie starostwa hrubieszowskiego panował dwuelementowy system nazewnictwa kobiet. Najczęściej składał się on z imienia chrzestnego oraz nazwiska w postaci patronimicznej, andronimicznej, lub utworzonej za pomocą sufiksu **-ska/-cka**. Co prawda stosowane są jeszcze formuły jednoelementowe, ale notowane są w zasadzie tylko w wieku XVII. Zaś formuły rozbudowane, trzy i czteroelementowe, poparte pojedynczymi przykładami, praktycznie nie występowały.

S U M M A R Y

The article presents an analysis of strategies adopted for naming women in court registers of Starostwo Hrubieszowskie (Hrubieszów District) in the XVII and XVIII centuries. It has been established that female antroponyms were mainly derived from male names by means of adding grammatically female suffixes to the names of fathers or husbands. Appelative expressions and proper names were also used. In the XVII and XVIII centuries, the majority of female names in Hrubieszów District consisted of two elements, nevertheless, a small number of single-element names were noted in the XVII century. Moreover, some examples of more complex names – consisting of three or four elements – were also found.